

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

מדרש בראשית רבה

מדרש בראשית רבה הוא מדרש אגדה פרשני לספר בראשית. המדרש נערך בארץ ישראל בתחילת המאה החמישית לספירת הנוצרים. בשל היקפו הרחב של המדרש וקדמותו הוא נחשב למדרש האגדה החשוב ביותר מתקופת האמוראים.

שמו של המדרש ויחוסו

השם 'בראשית רבה' מופיע בספרי גאונים וראשונים לצד השם 'בראשית דר' אושעיא' או 'בראשית רבה דר' אושעיה' וכן 'ברייתא דבראשית רבא'.

לשם החיבור ניתנו מספר הסברים משוערים:

- שמו המקורי של החיבור היה כנראה 'בראשית דר' אושעיא רבה' מפני שהחיבור מתחיל במילים 'ר' אושעיא רבה פתח',¹ ופעמים רבות שמו של חיבור נקבע על פי החכם הראשון המוזכר בו.

- השם בראשית רבה בא להבדיל אותו מספר בראשית המקראי המצומצם מבראשית רבה בהיקפו.² (רבא בארמית משמעו גדול).

- השם בראשית רבה מבדיל את החיבור ממדרש בראשית קדום (שלא הגיע לידינו) שהיה קטן יותר בהיקפו.³

- יש מי שטוען כי 'ר' אושעיא, מהדור הראשון של אמוראי ארץ ישראל, הניח את היסוד למדרש בראשית רבה ולכן המדרש נקרא על שמו. והמאמרים הרבים המובאים בשמות אמוראים המאוחרים לו נוספו על החיבור המקורי.⁴

ממדרש בראשית רבה הורחב השם 'רבה' גם לשאר מדרשי הרבות, דוגמת מדרש ויקרא רבה.

שפתו ומקומו של המדרש

שפתו של המדרש היא עברית מעורבת בארמית גלילית עם מילים יווניות. שפתו קרובה ללשון התלמוד הירושלמי ולמדרשי האגדה הקרובים לו בזמן עריכתם - מדרש ויקרא רבה ופסיקתא דרב כהנא. המדרש מתאפיין בלשון תמציתית ובמונחים האופייניים לו ("דבורי הצעה") בהבאת פסוקים, פירושים, סיפורים ועוד. דוגמת 'אילולי' - 'אילולי הדבר כתוב אי אפשר לאמרו'; אכפת - 'וכי מה איכפת לו לקב"ה מי ששוחט מן הצואר', ועוד.⁵

המדרש הוא ארץ ישראלי בשל שפתו וכן בשל החכמים המוזכרים בו. ישנם אלפי יחידות במדרש המובאות בשם אומרים - כארבע מאות תנאים ואמוראים.⁶ רק מיעוט האמוראים במדרש הם

¹ אולם, לא בכל כתבי היד של החיבור מופיעה המילה 'רבה' בשמו של 'ר' אושעיא.

² שתי השערות אלו ניתנו על ידי צונץ בספרו 'הדרשות בישראל'.

³ כך שיער וייס בספרו 'דור דור ודורשיו'.

⁴ מירקין משער כי אין הכוונה ל'ר' אושעיא מהדור הראשון של האמוראים, אלא לאבא אושעיא איש טריא מהדור החמישי לאמראי ארץ ישראל.

⁵ זיהויים של דבורי הצעה של כל מדרש מאפשר לתארך את זמן חיבור המדרשים ולקבוע מי קודם ומי מאוחר. כמו כן ניתן לזהות יחידות במדרש שנוספו בשלב מאוחר על ידי מעתיקים במידה ויש בהם מונחים השונים מהמונחים הרגילים במדרש.

⁶ שמות החכמים המוזכרים במדרש מסייע לא רק לתארך את המדרש, אלא גם לעקוב אחר מסורות על פי החכמים המביאים אותן ולחשוף את המניעים ההיסטוריים והחברתיים שהשפיעו על עיצוב והתגלגלות המסורות. כמו כן

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

אמוראי בבל. כמו כן ניתן לזהות במדרש רמיזות לאירועים היסטוריים, דוגמת אזכורו של הקיסר דיוקליטיאנוס.

ניתן לזהות חטיבות שאינן מקוריות במדרש, במידה והן חסרות יחוס. ישנן כמה חטיבות בבראשית רבה שמזהות כתוספות מאוחרות למדרש המקורי בשל קירבתם הסגנונית והלשונית לספרות התנחומא - ילמדנו.

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות